

Spremembe Zakona o knjižničarstvu in šolske knjižnice

Amendments to the Librarianship Act and School Libraries

Romana Fekonja

Izvleček

Šolske knjižnice in knjižničarji delujejo v sistemu vzgoje in izobraževanja, zato to področje sistemsko ureja zakonodaja s področja izobraževanja. Pedagoški poklici so regulirani, zato sta stopnja in smer izobrazbe strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju predpisani in določeni z zakonom, kar velja tudi za knjižničarja. Strokovno pa šolske knjižnice ureja in umešča v knjižnični sistem tudi knjižničarska zakonodaja. Zaradi te dvojnosti se je pogosto pojavljala dilema, kateri zakon in kateri predpisi, pravilniki veljajo za šolske knjižnice. V zakonodaji so se pojavljali predpisi in pogoji, ki so si bili v nasprotju. Decembra 2015 je začel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, za katerega ugotavljamo, da je nasprotja in nepravilnosti odpravil, pred šolske knjižničarje pa postavil nove strokovne izzive. Lahko trdimo, da je zdaj zakonodaja s področja izobraževanja in knjižničarstva usklajena.

Ključne besede

šolske knjižnice, zakonodaja, izobraževanje, knjižničarstvo, Zakon o knjižničarstvu

UDK

027.8(497.4):34

Abstract

School libraries and librarians work within the education system, which is why this area is systemically regulated by education legislation. Pedagogical occupations are regulated and hence the level and course of the education of professional staff within the education system are prescribed and laid down by law, which also applies to librarians. School libraries are also professionally regulated and integrated into the library system by library legislation. Due to this duality, a dilemma often arose as to which law and which regulations or rules apply to school libraries. The legislation contained conflicting regulations and conditions. In December 2015, the Act Amending the Librarianship Act entered into force; it has been established that this act eliminated contradictions and irregularities, while posing new professional challenges for school librarians. It can be said that the legislation on education and librarianship is now harmonised.

Keywords

school libraries, legislation, education, librarianship, Librarianship Act

Ker šolska knjižnica uresničuje naloge na področju vzgoje in izobraževanja in je sočasno del knjižničnega sistema, je opredeljena v obeh zakonodajah, šolski in knjižničarski.

UVOD

Šolske knjižnice so umeščene v dva sistema, znotraj katerih morajo delovati. So neločljivi del šole in vzgojno-izobraževalnega dela na šoli, zato to področje sistemsko urejajo zakonodaja s področja izobraževanja, v prvi vrsti Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), in vsi predpisi, ki izhajajo iz te zakonodaje. Po strokovni plati pa morajo šolske knjižnice slediti knjižničarskim pravilom, priporočilom in smernicam, saj umeščene so v knjižnični sistem, ki ga ureja Zakon o knjižničarstvu (v nadaljevanju ZKnj). Do sprejema Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakon o knjižničarstvu (v nadaljevanju ZKnj-1A) smo ugotavljali več neskladij in celo nasprotujočih si predpisov v zakonodaji. V postopku medresorskega usklajevanja so bila ta neskladja odpravljena. V nadaljevanju bosta predstavljena oba sistema, v katerih deluje šolska knjižnica, in na koncu tudi spremembe v ZKnj-1A, ki se nanašajo na šolske knjižnice oz. na delo šolskega knjižničarja.

ŠOLSKA KNJIŽNICA V DVEH SISTEMIH

'Šolski' sistem – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Šolske knjižnice so obvezni sestavni del šolskega sistema oz. sistema izobraževanja. Šolska knjižnica je podpora vzgojno-izobraževalnemu procesu v vzgojno-izobraževalnem zavodu. Je informacijsko središče in s svojimi storitvami zadovoljuje potrebe svojih uporabnikov (učencev/dijakov, strokovnih delavcev na šoli in drugih).

Šolske knjižnice in šolski knjižničarji delujejo v sistemu vzgoje in izobraževanja, zato to področje sistemsko ureja šolska zakonodaja oz. zakonodaja, ki ureja področje izobraževanja, v prvi vrsti Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) in drugi predpisi. V 68. členu ZOFVI¹ je izpostavljeno, da ima šola knjižnico, kar pomeni, da mora

1 68. člen ZOFVI (knjižnica): Šola ima knjižnico. Knjižnica zbira knjižnično gradivo, ga strokovno obdeluje, hrani, predstavlja in izposoja ter opravlja informacijsko-dokumentacijsko delo kot sestavino vzgojno-izobraževalnega dela v šoli.

vsaka šola imeti šolsko knjižnico, da je knjižnica obvezni sestavni del vzgojno-izobraževalnega dela v šoli (po Steinbuch, 2011). V podzakonskih predpisih pa je določeno, kakšni so pogoji za delovanje šolske knjižnice in za dejavnosti, ki jih izvaja šolska knjižnica oz. šolski knjižničar.

Steinbuch (2011) izpostavlja, da šolska knjižnica s svojo organiziranostjo in programom dela učence vzgaja in izobražuje v redne uporabnike knjižnice, njenega gradiva in informacij na način, da jih seznanja z osnovami informacijske pismenosti z namenom, da jim bo branje, obisk in uporaba knjižnice in informacijskih virov postala vseživljenjska navada in potreba. Steinbuch (2011) piše o šolski knjižnici v dveh sistemih ter da se je pedagoška vloga šolske knjižnice uveljavila s formalnimi dokumenti in strokovnimi priporočili. Ker šolska knjižnica uresničuje naloge na področju vzgoje in izobraževanja in je sočasno del knjižničnega sistema, je opredeljena v obeh zakonodajah, šolski in knjižničarski.

Izpostavljena (Steinbuch, 2011) je tudi pogosta težava, ki se pojavlja v praksi. Pogosto slišimo, da šole od financerja ne prejema namenskih sistemskih sredstev za delovanje šolskih knjižnic (tudi za pridobivanje knjižničnega gradiva), vendar je z zakonom določeno,² da šole iz proračuna prejema sredstva tudi za delovanje knjižnic. To pomeni, da bi morali ravnatelji iz šolskega proračuna nameniti ustrezen delež finančnih sredstev za delovanje knjižnice in nabavo knjižničnega gradiva. Pomemben člen zakona je tudi določilo, ki med zaposlene v vzgoji in izobraževanju uvrsti knjižničarja.³

2 81. člen ZOFVI: Iz državnega proračuna se zagotavljajo tudi sredstva za dejavnosti in naloge, ki so potrebne za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja: med navedenimi dejavnostmi so tudi informacijsko-dokumentacijska dejavnost in delovanje šolskih knjižnic ter mediatek.

3 92. člen ZOFVI: Vzgojno-izobraževalno in drugo strokovno delo v javnem vrtcu oziroma šoli opravljajo vzgojitelji, pomočniki vzgojiteljev, učitelji, predavatelji višjih šol, svetovalni delavci, knjižničarji in drugi strokovni delavci, ki z njimi sodelujejo pri izvajanju strokovnih nalog, potrebnih za nemoteno delovanje vrtca oziroma šole. Strokovni delavci izvajajo vzgojno-izobraževalno delo v skladu z zakonom in javno veljavnimi programi tako, da zagotavljajo objektivnost, kritičnost in pluralnost ter so pri tem strokovno avtonomni. Nadalje zakon določa, da morajo imeti ustrezno izobrazbo, določeno s tem zakonom in drugimi predpisi, ter opravljen strokovni izpit v skladu s tem zakonom.

Šolska knjižnica je del Knjižničnega informacijskega sistema in del knjižničarske stroke, saj se ravna po načelih, pravilih in priporočilih bibliotekarstva.

Pedagoški poklici so regulirani, zato sta stopnja in smer izobrazbe strokovnih delavcev (kamor se uvršča tudi knjižničar) v vzgoji in izobraževanju predpisani in določeni z zakonom, kar velja tudi za knjižničarja. Zahtevani so:⁴

1. ustrežna stopnja in smer izobrazbe (za knjižničarje bibliotekarska, dosežena s študijem ali dopolnilno),
2. pedagoško-andragoška izobrazba za vse, ki izvajajo pedagoški proces ali pri njem sodelujejo,
3. strokovni izpit, ki se opravlja, ko sta dosežena prva dva pogoja, in se na področju šolstva opravlja samo enkrat ne glede na stopnjo izobrazbe ali poklic (npr. za učitelja, knjižničarja, svetovalnega delavca).

Knjižničar – strokovni delavec s takšno zahtevano izobrazbo je eden od temeljev sodobne šolske knjižnice. Tako je zapisano tudi v Kurikulu KIZ za osnovno šolo (2008, str. 4): »Temelj šolske knjižnice sta usposobljen knjižničar in organizirana zbirka knjižničnega gradiva in informacij za poučevanje in učenje, ki jo potrebujejo učenci, učitelji in drugi strokovni delavci šole. Knjižnično zbirko dopolnjujejo različni pripomočki in oprema za pridobivanje in uporabo informacij, šolski knjižničar pa organizira knjižnično dejavnost tako, da podpira učenje v okviru pedagoških ciljev šole.«

Steinbuch (2011) ugotavlja, da s temi predpisi zakonodaja s področja izobraževanja šolskemu knjižničarju zagotavlja status pedagoškega delavca, saj je uvrščen med zaposlene v vzgoji in izobraževanju, ki izvajajo ali sodelujejo pri vzgojno-izobraževalnem in drugem strokovnem delu v šoli. Za opravljanje tega dela pa mora imeti enako stopnjo izobrazbe kot učitelj in svetovalni delavec. Podrobneje smer izobrazbe določajo pravilniki o smeri in stopnji izobrazbe strokovnih delavcev glede na vrsto šole (osnovna, srednja poklicna, gimnazija itd.).

Šolska knjižnica pa mora biti organizirana v skladu s potrebami šole in knjižničarskimi strokovnimi pravili in priporočili.

⁴ Povzeto po pravilnikih o smeri in stopnji izobrazbe strokovnih delavcev v različnih stopnjah šol (2011).

Knjižničarski sistem – Ministrstvo za kulturo

Šolska knjižnica je del Knjižničnega informacijskega sistema in del knjižničarske stroke, saj se ravna po načelih, pravilih in priporočilih bibliotekarstva. Šolske knjižnice ni brez strokovno urejene knjižnične zbirke, ki je temeljno orodje za delo. Če želimo v polni meri učiti uporabnike uporabe knjižnice, moramo zato imeti strokovno postavljeno in urejeno zbirko oz. šolsko knjižnico.

Tudi Steinbuch (2011) navaja: »Knjižničarska stroka s strokovnimi priporočili, ki veljajo za vse vrste knjižnic, pomaga razvijati tudi šolske knjižnice, da so del knjižničnega sistema. Knjižnice uporabljajo enotna pravila in standarde za strokovno obdelavo knjižničnega gradiva, da lahko kroži in omogoča izmenjavo informacij in virov med knjižnicami različnih vrst. S knjižničnimi storitvami pa knjižnice svojim uporabnikom zagotavljajo pridobivanje gradiva in informacij, ki jih potrebujejo za zadovoljevanje svojih potreb. Čeprav šolske knjižnice uresničujejo cilje in naloge na področju vzgoje in izobraževanja, jih knjižničarska stroka pomaga razvijati s strokovnimi priporočili.«

Po ZKnj-1 je bilo opredeljeno, da so tudi šolske knjižnice opravljale knjižnično dejavnost kot javno službo. To pa je velikokrat sprožilo posamezne dileme in pogovore o tem, koliko sta šolska knjižnica in njeno gradivo javna, katerim javnostim sta namenjena.

ZAKON O KNJIŽNIČARSTVU – ZKNJ-1

Zakon o knjižničarstvu je bil sprejet leta 2001, kar kmalu pa se je pokazalo, da nekatere rešitve niso bile najbolj optimalne, in začele so se pripravljati spremembe in dopolnitve ZKnj-1.

V 15 letih je bilo imenovanih in oblikovanih več delovnih skupin, ki so imele nalogo pripraviti osnutek besedila Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu. Vmes so se dogajale še spremembe na resornih ministrstvih⁵ in tako so delovne skupine prenehale s

⁵ Združitev ministrstev (Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport) in potem kasneje ponovna razdružitev.

svojim delovanjem, imenovane so bile nove, z drugim predstavniki in podobno.

Knjižnična dejavnost je zakonodajno in resorno umeščena v delovno področje Direktorata za kulturno dediščino na Ministrstvu za kulturo. Slednje pa je bilo tudi zadolženo za pripravo besedila Zakona o knjižničarstvu in kasneje tudi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu.

»Knjižnice so institucije, ki imajo večstoletno tradicijo in sodijo med najstarejše storitvene dejavnosti na področju kulture, izobraževanja in znanosti,« je zapisano na spletni strani Ministrstva za kulturo.

Slovenska knjižnična dejavnost se je v preteklosti postopoma razvila v sistem, primerljiv s knjižničnimi sistemi drugih držav, ki je povezal vse vrste knjižnic v medsebojnem sodelovanju in poenotenih strokovnih standardih. To je smiselno in zelo uporabno z vidika končnega uporabnika, ki ima manj težav pri iskanju informacij v različnih knjižnicah. Dolgoročno gledano je to velika prednost. Že najmlajše uporabnike začnemo učiti uporabe knjižnice, kasneje skozi izobraževanje pa uporabnik to znanje samo nadgrajuje in ima temeljno znanje, da se lahko znajde v vsaki vrsti knjižnice: splošni, šolski, visokošolski, specialni in nacionalni (po 7. členu ZKnj-1).

Knjižnice opravljajo svojo dejavnost skladno s potrebami okolja, tako da zbirajo, obdelujejo, hranijo in predstavljajo knjižnično gradivo, informacijske vire in informacije ter omogočajo dostop do njih in njihovo uporabo (povzeto po spletni strani Ministrstva za kulturo/Knjižnična dejavnost).

Zakonodajo s področja knjižnične dejavnosti pripravlja in ureja Ministrstvo za kulturo v sodelovanju s preostalimi ministrstvi.

Dejavnosti Ministrstva za kulturo na področju knjižnične dejavnosti so (povzeto po spletni strani Ministrstva za kulturo):

- oblikovanje in spremljanje zakonodajne ureditve s področja knjižnične dejavnosti,
- spremljanje in analiziranje razmer na področju knjižnične dejavnosti, priprava meril za (so)financiranje kulturnih projektov in programov s področja knjižnične dejavnosti,

nosti, analiz, informacij, poročil in drugih gradiv za lastne potrebe ter potrebe vodstva ministrstva, drugih notranjih organizacijskih enot in organov v sestavi ministrstva,

- priprava predlogov gradiv s knjižničnega področja, ki jih obravnavajo Vlada Republike Slovenije in Državni zbor Republike Slovenije ter njuna delovna in svetovalna telesa, oblikovanje mnenj k takšnim predlogom gradiv,
- priprava strokovnih in pravnih podlag s področja knjižnične dejavnosti,
- priprava razvojnih projektov za uveljavitev kulturne politike s področja knjižnične dejavnosti,
- oblikovanje in sprožanje pobud ukrepov za spodbujanje razvoja nacionalne knjižnice, splošnih knjižnic in specialnih knjižnic v kulturnih ustanovah ter sodelovanja knjižnic v vzajemnem bibliografskem sistemu,
- sodelovanje z drugimi državnimi organi in organi lokalnih skupnosti ter s Centrom za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici glede vprašanj sistema javne službe na področju knjižnične dejavnosti,
- sodelovanje z domačimi in mednarodnimi vladnimi in nevladnimi strokovnimi organizacijami, združenji ter njihovimi delovnimi ali strokovnimi telesi s področja knjižnične dejavnosti,
- priprava predlogov letnih in večletnih načrtov (so)financiranja kulturnih programov in projektov s področja knjižnične dejavnosti,
- samostojno opravljanje in sodelovanje pri izvajanju proračuna v delu, iz katerega se zagotavljajo sredstva za (so)financiranje kulturnih programov in projektov s področja knjižnične dejavnosti,
- sprotno in periodično ocenjevanje namena, zakonitosti, gospodarnosti in učinkovitosti porabe javnih sredstev na področju knjižnične dejavnosti,
- vodenje predpisanih evidenc in sodelovanje pri oblikovanju skupnih podatkovnih baz.

SPREMEMBE IN DOPOLNITVE ZAKONA O KNJIŽNIČARSTVU

Zelo dolgo pričakovan je bil končno oblikovan osnutek besedila Zakona o spremembah in

dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu. Konec leta 2015 (4. 12. 2015) je bil v Uradnem listu objavljen Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, ki je začel veljati 15 dni po objavi.

Razlogi za spremembo

ZKnj-1⁶ je Državni zbor Republike Slovenije sprejel jeseni leta 2001 (Uradni list RS, št. 87/01). Od uveljavitve Zakona o knjižničarstvu dalje so se pri njegovem izvajanju pokazale nekatere pomanjkljivosti, ki so predvsem posledica potrebe po uskladitvi zakonskih določil z drugimi relevantnimi zakonskimi predpisi ter njihovi prilagoditvi spremenjenim razmeram in ugotovljenih zahtev po prilagoditvi in poenostavitvi določenih postopkov.

Novela ni želela spreminjati zakonskih rešitev, ki so se v praksi izkazale kot ustrezne, prinesla pa je nujne rešitve, katerih namen je bil odpraviti ugotovljene nepravilnosti in izboljšati knjižnično dejavnost ter odpraviti neskladja med Zakonom o knjižničarstvu ter preostalimi področnimi in specialnimi zakoni.

Steinbuch (2011) ugotavlja, da so nekatera zakonska določila ZKnj-1 ostala na papirju in v praksi niso zaživila, kar pripisuje predvsem neuskklajenosti med obema ministrstvoma, ki skrbita za šole in knjižnice. To kaže, da država nima mehanizma, ki bi zagotovil učinkovito medresorsko usklajevanje.

Poglavitna rešitev predlaganih sprememb in dopolnitev ZKnj-1 je, da se odpravi ugotovljene nepravilnosti, izboljša knjižnično dejavnost in zagotovi večjo strokovnost ter boljše kompetence strokovnih delavcev, ki opravljajo knjižnično dejavnost.

Zakon tako ne spreminja zakonskih rešitev, ki so se v praksi izkazale kot ustrezne, prinaša pa rešitve, katerih namen je izboljšati knjižnično dejavnost. Predlagane spremembe naj bi med drugim zagotovile ustrežnejše pogoje za upravljanje in delovanje knjižničnega informacijskega servisa ter za hitrejše in transparentnejše potrjevanje finančnih načrtov nacionalne knjižnice in knjižničnega informacijskega servisa.

6 Povzeto po delovnih in spremnih gradivih ob sprejemanju besedila ZKNJ-1A.

S spremembami je bilo med drugim potrebno:⁷

- uskladiti določbe za izvajanje knjižnične dejavnosti za knjižnice, ki ne izvajajo knjižnične dejavnosti kot knjižnične javne službe, ampak kot javno službo na drugih področjih (šolstva, znanosti, kulture ...). Ureditev v zakonu je treba prilagoditi sistemom, ki veljajo za izvajanje javnih služb na področjih, kjer delujejo;
- zagotoviti, da se bodo bibliotekarski izpiti lahko opravljali na podlagi podzakonskega predpisa ZKnj-1 in ne več v skladu z določbami samoupravnega sporazuma iz leta 1980;
- določbe glede povezovanja knjižnic in knjižničnih delavcev zaradi razreševanja strokovnih vprašanj in soudeleženosti pri razvoju knjižnične dejavnosti uskladiti z določbami Zakona o društvih.

Ena od temeljnih pomanjkljivosti obstoječega zakona je bila, da ni ustrezno razmejil med knjižnično javno službo in knjižnično dejavnostjo, ki se izvaja v sklopu druge javne službe, kar je povzročalo težave pri izvajanju zakona predvsem šolskim in specialnim knjižnicam.

Zakon o knjižničarstvu je v 39. členu uzakonil državni bibliotekarski izpit kot licenčni izpit, ki je po vzoru drugih profesij vstopni pogoj za zaposlene, ki opravljajo strokovno knjižničarsko delo. Opravljen bibliotekarski izpit je tudi pogoj za nadaljnje imenovanje zaposlenih v višje bibliotekarske strokovne nazive. Podrobnejše določbe o bibliotekarskem izpitu naj bi določil pravilnik o bibliotekarskem izpitu, ki bo zagotovil enotnost pogojev glede usposobljenosti strokovnih delavcev v različnih vrstah knjižnic ter omogočil opravljanje strokovnega knjižničarskega dela v kateri koli vrsti knjižnice, ki knjižnično dejavnost opravlja kot javno službo, s tem pa tudi olajšal prehodnost kadrov med različnimi vrstami knjižnic. Do zdaj je pomenilo prehajanje med vrstami knjižnic prehajanje med različnimi sistemi in ob menjavi je bil zaposleni vedno na začetku – kot novinec v stroki kljub večletnemu delu v knjižnici. Ni bilo možno medsebojno priznavanje pridobljenih strokovnih nazivov in tudi opravljenega strokovnega oz. bibliotekarskega izpita.

7 Izpostavljene so spremembe, ki se dotikajo dela šolskega knjižničarja.

Steinbuch ugotavlja, da so nekatera zakonska določila ZKnj-1 ostala na papirju in v praksi niso zaživila, kar pripisuje predvsem neuskklajenosti med obema ministrstvoma, ki skrbita za šole in knjižnice.

Cilji sprememb ZKnj-1 so bili zastavljeni z namenom:

- ohraniti doseženo enotnost knjižničnega sistema in izboljšati pogoje za delovanje knjižničnega informacijskega sistema,
- izboljšati transparentnost delovanja sistema,
- spoštovati avtonomijo stroke,
- izboljšati možnosti za čim bolj usklajen razvoj knjižnične dejavnosti na celotnem območju Slovenije,
- upoštevati avtonomijo drugih področij oz. področnih ureditev (lokalne skupnosti, univerze, izobraževanje, raziskovalna dejavnost ...).

Postopek priprave besedila zakona

Postopek (povzeto po Zakon, 2016) za pripravo sprememb in dopolnitev se je začel v letu 2011 na 46. seji Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost. Septembra 2012 (na 50. seji) so bili potrjeni nabor potrebnih sprememb in njihove prioritete. Oktobra 2012 je minister za izobraževanje, znanost, kulturo in šport⁸ imenoval delovno skupino za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o knjižničarstvu.

Leta 2013 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Vladi Republike Slovenije in področji kulture ter izobraževanja sta (spet) 'padli' pod svoje ministrstvo.⁹ Posledično je prenehal mandat prejšnji delovni skupini in minister za kulturo je imenoval novo delovno skupino za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o knjižničarstvu v drugačni sestavi, kot je bila prvotna.¹⁰

Priprava zakona je potekala na podlagi usmeritev, ki jih je potrdil Nacionalni svet za knjižnično dejavnost¹¹ na 50. seji 24. septembra 2012. Ministrstvo za kulturo je prvi predlog besedila sprememb in dopolnitev zakona predstavilo članom Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost 18. junija 2013 na 54.

8 Takrat je bilo ministrstvo 'združeno' – kultura in izobraževanje sta bili delovni področji enega/istega ministrstva.

9 Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

10 Brez predstavnikov šolskih knjižnic oz. Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport.

11 Strokovno in posvetovalno telo Vlade RS za odločanje o strokovnih zadevah na področju knjižnične dejavnosti.

seji. V zvezi z določbami o osebnih podatkih je potekalo tudi predhodno usklajevanje z Informacijsko pooblaščenko (sestane 27. marca 2013, pisni odziv 20. junija 2013). Skladno s prejetimi pripombami je posebna strokovna komisija oblikovala spremenjeno besedilo, ki ga je Ministrstvo za kulturo dalo v (prvo) javno obravnavo 15. januarja 2014 z objavo na spletni strani ministrstva ter z objavo dokumentov na portalu e-demokracija. V razpravo so bili z neposrednim povabilom k predložitvi pripomb in posredovanjem mnenja vključeni:

- nevladne organizacije,
- predstavniki zainteresirane javnosti,
- predstavniki strokovne javnosti,
- združenja občin.

Po koncu javne obravnave, ki se je zaključila 21. februarja 2014, je ministrstvo predloge z javne razprave kot tudi preostale prispele predloge v javni obravnavi skrbno preučilo.

Za razjasnitev izpostavljenih predlogov so se predstavniki ministrstva z namenom, da bi oblikovali čim boljši predloga besedila ZKnj-1A, sestali z nekaterimi deležniki oziroma njihovimi predstavniki.

Ministrstvo je spremenjeni predlog besedila zakona dalo v ponovno (oz. drugo) javno obravnavo, ki je potekala od 6. 5. do 5. 6. 2015.

Oblikovan je bil delno spremenjen predlog, sledil pa je postopek na Vladi Republike Slovenije. V okviru tega postopka je potekalo tudi medresorsko usklajevanje, med drugim tudi z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport. Junija 2015 je bila imenovana delovna skupina¹² za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o knjižničarstvu, katere koordinatorica je dr. Vesna Čopič. Ta delovna skupina je besedilo osnutka ZKnj-1 dopolnila in spremenila tako, da je bilo usklajeno z zakonodajo s področja izobraževanja.

Potrebna je bila tudi konceptualna sprememba – delitev na dva dela knjižnične dejavnosti: knjižnična javna služba in kot knjižnična dejavnost, potrebna za izvajanje osnovne

12 V njej so bili med drugim tudi predstavniki Inšpektorata RS za šolstvo in šport, Urada za razvoj izobraževanja, Službe za razvoj kadrov, Direktorata za predšolsko vzgojo in osnovno šolstvo, Direktorata za srednje in višje šolstvo ter izobraževanje odraslih in Direktorata za visoko šolstvo.

dejavnosti, ter tako dano izhodišče, da sta ta dva dela različno urejena.

Tako je bilo v nadaljevanju besedila ZKnj-1A lažje reševati področja, kjer se zakonodaji razlikujeta glede šolskih knjižnic.

SPREMEMBE ZA ŠOLSKE KNJIŽNICE

V praksi in dejanskem delovanju šolskih knjižnic se ne spreminja nič. Spremenjeni in dopolnjeni zakon zdaj sledi dejanskemu delovanju. Lahko rečemo, da so zdaj zakonske rešitve ustrezne in takšne, kot se dejansko v praksi dejavnost izvaja. Šolska knjižnica ni samostojna knjižnica in kot taka ne opravlja javne službe, ampak je neločljivo vpeta v delo šole oz. vzgojno-izobraževalnih zavodov.

ZKnj-1A je kot novost prinesel ta zapis in to dikcijo. Še bolj je obvezal resorno MIZŠ, da ‚skrbi‘ za šolske knjižnice: razvojni načrt, izvajanje statističnih meritev, inšpekcija, pravilniki ipd.

Že v začetku besedila ZKnj-1A (pri 1. členu) je sprememba, in sicer je dodan člen 1. a, ki loči knjižnice, ki izvajajo javno službo, in tiste, ki izvajajo knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja.

V obrazložitvi členov (povzeto po delovnem gradivu, 2015) so zapisali: »Knjižnično dejavnost izvajajo tudi knjižnice, ki v bistvu ne izvajajo knjižnične javne službe, ampak podpirajo druge dejavnosti ali so celo sestavni del javnih služb na drugih področjih (izobraževanje, znanost ...).«

Šolske knjižnice ne izvajajo (več) knjižnične dejavnosti kot javne službe, ampak kot knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja. S to formulacijo je zapisano točno to, kar opravljajo šolske knjižnice – podporo vzgojno-izobraževalnemu procesu na šoli oz. vzgojno-izobraževalnem zavodu. V 2. členu je nato opredeljeno:

»Knjižnična dejavnost, ki je javna služba, zajema:

- zbiranje, obdelovanje, hranjenje in posredovanje knjižničnega gradiva,
- zagotavljanje dostopa do knjižničnega gra-

diva in elektronskih publikacij,

- izdelovanje knjižničnih katalogov, podatkovnih zbirk in drugih informacijskih virov,
- posredovanje bibliografskih in drugih informacijskih proizvodov in storitev,
- sodelovanje v medknjižnični izposoji in posredovanju informacij,
- pridobivanje in izobraževanje uporabnikov,
- informacijsko opismenjevanje,
- varovanje knjižničnega gradiva, ki je kulturni spomenik,
- drugo bibliotekarsko, dokumentacijsko in informacijsko delo.

Knjižnična dejavnost, potrebna za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja, izhaja iz potreb te dejavnosti in zajema posamične, z njo povezane naloge iz prejšnjega odstavka ter glede na te potrebe tudi druge naloge, določene s področnim zakonom ...«

Glavni razlog (povzeto po delovnem gradivu DS MIZŠ), da se je Zknj-1 doslej v šolskih knjižnicah slabo uresničeval ali se pa sploh ni, je bil namreč prav ta, da so šolske knjižnice organizirane v okviru in po parametrih drugih javnih služb, npr. javne službe na področju vzgoje in izobraževanja, ki ima svoje lastne zakonitosti. Najpomembnejša je ta, da gre pri teh knjižnicah za podporno dejavnost, ki nima lastne organiziranosti in je podvržena pravilom, ki veljajo za glavno dejavnost, katere del je. Kolikor gre za različna pravila oziroma sisteme (npr. glede organiziranosti, način delovanja, strokovnih delavcev ipd.), pride v primeru dualne ureditve, to je, da je npr. knjižnična dejavnost hkrati obravnavana kot knjižnična javna služba in javna služba na področju vzgoje in izobraževanja, do neuskkljenosti in posledično do nespoštovanja določb, ki urejajo knjižnično javno službo.

Novost ZKnj-1A je na novo dodan razdelek III. a KNJIŽNIČNA DEJAVNOST, POTREBNA ZA IZVAJANJE JAVNE SLUŽBE NA PODROČJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA. Ta razdelek ‚ureja‘¹³ delovanje šolskih knjižnic. Če pogledamo besedilo prejšnjega ZKnj-1, je bilo pri posameznih členih oz. odstavkih zapisano, da določene stvari za šolske knjižnice ne

13 Lahko rečemo tudi usklajuje delovanje šolskih knjižnic z zakonodajo in predpisi s področja izobraževanja (MIZŠ).

Šolska knjižnica ni samostojna knjižnica in kot taka ne opravlja javne službe, ampak je neločljivo vpeta v delo šole oz. vzgojno-izobraževalnih zavodov.

ZKnj-1A prinaša eno zelo pomembno določbo, da se v roku 3 let od uveljavitve Zakona o spremembah ZKnj vse šolske knjižnice vključijo v nacionalni vzajemni bibliografski sistem (COBISS).

veljajo ali pa so urejene drugače. Zdaj je vse to, kar je urejeno drugače, že urejeno v zakonodaji s področja izobraževanja, izpostavljeno v tem razdelku (III. a). Zakonodaja obeh področij (šolske in knjižničarske) je usklajena in ne bo (več) prihajalo do dvoumnih rešitev ali razlag.

Dodan je nov 39. c-člen, ki se glasi:

»(pogoji)

Knjižnica, ki izvaja knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javno financirane osnovne dejavnosti pravne osebe, mora imeti:

- ustrezen obseg in izbor strokovno urejenega knjižničnega gradiva
- ustrezno usposobljene strokovne delavce
- ustrezen prostor
- ustrežno opremo
- ustrežno organizacijo knjižnične dejavnosti
- usposobljenost za vključitev v nacionalni vzajemni bibliografski sistem.

Pogoj iz druge alineje ureja za šolske knjižnice predpisi s področja vzgoje in izobraževanja.

Minister, pristojen za izobraževanje in znanost, sprejme v soglasju z ministrom, pristojnim za kulturo, na osnovi strokovnih podlag, ki jih pripravi nacionalna knjižnica, in ob predhodnem mnenju Nacionalnega sveta za knjižničarstvo enega ali več pravilnikov, s katerimi podrobneje določi pogoje iz prvega odstavka. Ti pogoji so lahko različni tudi za skupine knjižnic znotraj posameznih vrst knjižnic.«

Pravilniki, s katerimi se urejajo pogoji za delovanje knjižnic, ki so izvajalke knjižnične dejavnosti, potrebne za izvajanje osnovne dejavnosti drugih pravnih oseb (npr. šol), naj bi bili usklajeni s potrebami in zmožnostmi sistemov, v katere te osebe sodijo (npr. izobraževalnega sistema). Določanje teh pogojev za knjižnice s področja izobraževanja in znanosti mora biti v pristojnosti MIZŠ.

Minister, pristojen za izobraževanje in znanost, pa izda pravilnike iz 39. c-člena najkasneje v roku enega leta od uveljavitve tega zakona.¹⁴

¹⁴ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu je bil objavljen v Uradnem listu št. 92/15 (2. 12. 2015), začel pa je veljati 15. dan po objavi.

Ugotavljanje izpolnjevanja teh pogojev se bo izvajalo v primeru šolskih knjižnic ob vpisu šol v razvid izvajalcev javno veljavnih vzgojno-izobraževalnih programov, njihovo trajno izpolnjevanje pa bo predmet inšpekcijskega nadzora.¹⁵

Majda Steinbuch (2011) je ugotavljala, da »nadzor nad šolskimi knjižnicami in s tem nad izvajanjem informacijskega opismenjevanja ne poteka, čeprav ga oba zakona pripisujeta šolski inšpekciji. Inšpektor, pristojen za šolstvo, izvaja nadzor nad izvrševanjem določb ZOFVI, vendar še nismo zasledili, da bi izvajali nadzor nad delovanjem šolske knjižnice.«

Prinaša pa ZKnj-1A eno zelo pomembno določbo (39. č-člen in prehodne določbe), da se v roku 3 let od uveljavitve Zakona o spremembah ZKnj vse šolske knjižnice vključijo v nacionalni vzajemni bibliografski sistem (COBISS). To pa v tem trenutku predstavlja velik korak in tudi veliko delo za šolske knjižnice in same šolske knjižničarje, ki še niso del vzajemnega bibliografskega sistema. Velik korak v smislu pozitivnega koraka naprej v kakovosti kataloga in tudi pozitivna sprememba za končnega uporabnika, ki bo po prehodu vseh šolskih knjižnic v sistem COBISS, ta sistem začel spoznavati že v otroških letih in nato bo svoje znanje samo še nadgrajeval in poglobljajal. Iskanje informacij in uporaba vseh vrst knjižnic bosta lažja, saj bo v vseh knjižnicah enak sistem.

V šolskih knjižnicah so knjižnični katalogi skoraj povsod računalniški, vendar pa se zdaj v glavnem uporabljata dve različni programski opremljeni, COBISS in program Winknj. Odločitve o vključitvi vseh šolskih knjižnic v COBISS je utemeljena tudi s tem, da ta sistem razvija država oziroma njen javni zavod IZUM.

V času delovanja delovne skupine na MIZŠ v postopku medresorskega usklajevanja je

¹⁵ Tega bodo izvajali predstavniki Inšpektorata RS za šolstvo in šport, ki je organ v sestavi Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Inšpekcijski nadzor je že zdaj v pristojnosti Inšpektorata Republike Slovenije za šolstvo in šport, vendar pa inšpektorat doslej ni izvedel nobenega rednega ali izrednega nadzora, ker niso bili zagotovljeni pogoji, ki bi to omogočali. Po eni strani so bili pogoji za izvajanje knjižnične javne službe za šolske knjižnice prezahtevni (izpolnjevala jih ni nobena), po drugi pa ni bila zagotovljena strokovna podpora, ki bi ga omogočala. Redni nadzor knjižnic bo potekal v okviru rednega nadzora šol.

nastala tudi analiza izvajanja zakonodaje za šolske knjižnice. Na podlagi te analize in drugih dokumentov bo nastala strategija razvoja šolskega knjižničarstva. Na podlagi te strategije pa bo potem vsaka šolska knjižnica izdelala svoj razvojni načrt, ki naj bi bil del razvojnega načrta šole oz. vzgojno-izobraževalnega zavoda. To je zapisano v dodanem 39. e-členu.

»(razvojni dokumenti šolskih knjižnic) Minister, pristojen za izobraževanje, sprejme strategijo razvoja šolskih knjižnic v sodelovanju z nacionalno knjižnico in pristojnim razvojnim in svetovalnim javnim zavodom ter po pridobitvi predhodnega mnenja Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost iz 48. člena tega zakona ter po izteku obdobja, za katero je bila strategija sprejeta, poročila o njeni uresničitvi.

Na osnovi strategije iz prvega odstavka sprejmejo šole po pridobitvi strokovnega predloga nacionalne knjižnice triletne razvojne načrte svojih knjižnic in po preteku tega obdobja poročila o njihovem uresničevanju. Če ima šola program razvoja šole, je načrt njegov sestavni del.«

MIZŠ (povzeto po delovnem gradivu DS MIZŠ) ponovno uveljavlja dolžnost strateškega načrtovanja razvoja šolskih knjižnic, in to tako na makro-, to je nacionalni ravni kot tudi na mikro- oz. izvedbeni ravni. V preteklosti so

razvojni načrti za šolske knjižnice obstajali in so tudi bistveno prispevali k razvoju standardov za šolske knjižnice (npr. Idejni načrt razvoja slovenskih šolskih knjižnic iz leta 1995, ki je opredelil cilje in naloge, ki so presegle sprejete standarde in normative iz konca osemdesetih let). S tem namenom se uvajajo ponovno, a tokrat tudi v povezavi z dolžnostjo šol, da tudi one sprejemajo triletne razvojne načrte razvoja svojih knjižnic.

SKLEP

Pred nami so novi izzivi in nove naloge, ki nam jih vsem nalaga ZKnj-1A. Vse spremembe bodo zagotovo dvignile kakovost dela v vseh šolskih knjižnicah, bodo pa od knjižničarjev zahtevale veliko naporov in strokovnega dela. Tudi to bo priložnost za strokovno izpopolnjevanje in s tem dviganje kakovosti storitve šolskih knjižnic za naše uporabnike. Tako bomo lahko še z večjo gotovostjo rekli, da smo naredili res vse, kar je v naši moči, da smo učence in dijake usposobili za samostojne uporabnike (vseh vrst) knjižnic in za samostojne uporabnike informacij, kar je izjemno pomembno v današnjem sodobnem svetu, ki ga zaznamuje poplava informacij. Zato je še bolj pomembno, da se vsak posameznik v tem svetu znajde. ●

Viri

Delovna skupina za pripravo sprememb in dopolnitev ZKnj na MIZŠ. Interno gradivo. Ljubljana, avgust 2015.

Knjižnična informacijska znanja: cilji in vsebine za osnovno šolo (2005). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2016 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Knjiznicna_inf_znanja.pdf.

Knjižnična informacijska znanja: cilji in vsebine za osnovno šolo (2008). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2016 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_1-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.

Knjižnično informacijsko znanje: gimnazija: kurikulum (2008). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo

in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 5. 9. 2011 s spletne strani: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/media/pdf/un_gimnazija/k_knjizn_inf_znanje_gimn.pdf.

Ministrstvo za kulturo. Knjižnična dejavnost. Pridobljeno 17. 6. 2016 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_kulturno_dediscino/knjiznicna_dejavnost/

Osutek Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu. Pridobljeno 17. 6. 2016 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Zakoni2015/ZKnj_5_5_2015.pdf.

Steinbuch, M. (2011). Šolska knjižnica in knjižničar v sistemu. V: Šolska knjižnica 21, št. 1 (2011), str. 17–25.

Šolska knjižnica – kako naj začnem, gradivo za seminar ZRSŠ. Ljubljana, 2016.

Zakon o knjižničarstvu (predstavitev sprememb in dopolnitev). Gradivo s predstavitve 20. 1. 2016. Skupnost občin Slovenije v sodelovanju z Ministrstvom za kulturo.

Zakon o knjižničarstvu – ZKnj. (2001). Uradni list RS, št. 87 in št. 96/2002.

Zakon o knjižničarstvu (2016). Predstavitev sprememb in dopolnitev. Ljubljana, Skupnost občin

Slovenije, Ministrstvo za kulturo, 20. 1. 2016.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996). Uradni list RS, št. 12.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu – ZKnj-1A. Uradni list RS, št. 92/15.

ROMANA FEKONJA, univ. dipl. bibliotekar, prof. slov., pedagoška svetovalka za knjižnično dejavnost pri ZRSS.

Naslov: Zavod RS za šolstvo, OE Maribor, Trg revolucije 7, 2000 Maribor

E-naslov: romana.fekonja@zrss.si